

บทความวิจัย

รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลวังใหม่
อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

MODEL DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCE ON VILLAGE HEALTH VOLUNTEER
OF TUMBON WANGMAI AMPHOE NAYAIYAM IN CHANTHABURI PROVINCE

ธนภัทร ทวยจิต*, กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และ วรากร เกรียงไกรศักดิ์ดา

สาขาวิชาการจัดการสุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา 24000

Thanaphat Touyjad*, Kunwadee Rojpaisarnkit and Varakorn Kiangkaisukda

Department of Health Management, Faculty of Science and Technology,

Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao, 24000

*E-mail: thanaphat73@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประจำหมู่บ้านพื้นที่ศึกษาคือตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี เกี่ยวกับ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการในการพัฒนา 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนา 3) เพื่อติดตามและประเมินผลการพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการประชุม สนทนากลุ่มและแบบประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวความคิดวงจรคุณภาพ PDCA ของเดมมิง (Deming) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีการจัดแหล่งเรียนรู้ 8 กิจกรรม คือ การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวางแผน การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ การพัฒนาฐานข้อมูล การพัฒนาสารสนเทศและการประเมินผล ซึ่งพบว่ามี 4 กิจกรรมที่การพัฒนาไม่สมบูรณ์ (1) การพัฒนามุมความรู้ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้และไม่เป็นหมวดหมู่ (2) การจัดกิจกรรม มีการดำเนินการยังไม่ครอบคลุมการวิเคราะห์สถานะสุขภาพ ปัญหาสุขภาพของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง (3) การจัดหาและผลิตสื่อ ควรวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย ลักษณะท้องถิ่นที่จะนำสื่อไปใช้ให้สอดคล้องเพื่อออกแบบผลิต จัดหา และผลิตสื่อให้เหมาะสม และ (4) ขาดการประเมินผล การดำเนินงาน และขาดการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 2) รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ โดยคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นตัวแทนภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ที่ตั้งของ

แหล่งเรียนรู้ควรอยู่ใกล้แหล่งชุมชนหรือจุดศูนย์รวมของชุมชนเพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการได้สะดวกดังนี้ (1) การพัฒนามุมความรู้ จัดให้มีเนื้อหาเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและการจัดหมวดหมู่เนื้อหา ให้ผู้ใช้บริการสะดวกในการเข้ามาศึกษา (2) การจัดกิจกรรมที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีกระบวนการจัดกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่แตกต่างกัน (3) การจัดหาและผลิตสื่อที่หลากหลาย เป็นปัจจุบัน และปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ (4) การประเมินผล ให้ผู้รับบริการประเมินการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 3) การติดตามผลการพัฒนาตามบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้ที่ต้องพัฒนา พบว่า (1) การพัฒนามุมความรู้ จัดพื้นที่ในการให้บริการโซนต่างๆ ให้เกิดความหลากหลาย โดยการสาธิตและฝึกปฏิบัติ จัดหาสื่อและผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการ จัดทำข้อมูลทะเบียนสื่อ กำหนดผู้รับผิดชอบประจำวันและกรณีที่มีผู้ใช้บริการเป็นหมู่คณะ (2) การจัดกิจกรรม ดำเนินการทบทวนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ข้อมูลการใช้บริการ ความต้องการและปัญหาการจัดกิจกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และพัฒนานวัตกรรมสุขภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) การจัดหาและผลิตสื่อ โดยได้เปิดเวทีนำเสนอการคิดค้นนวัตกรรมสุขภาพต้นแบบเพื่อใช้ในการสาธิต ฝึกปฏิบัติ สร้างแนวคิดและแรงจูงใจให้ประชาชนนำไปประยุกต์ต่อยอด ให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ เหมาะสมแก่การนำไปใช้ได้และสอดคล้องกับความต้องการ (4) การประเมินผล ติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงาน พัฒนารูปแบบการประเมินและเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้ อาสาสมัครสาธารณสุข

ABSTRACT

This research objectives are 1) Study current conditions, problems and developing learning resources 2) studying develop learning resources model 3) monitoring and evaluation of develop learning resources. Number of the population used to study are a number of board of develop learning resources 35 people. The tools for collected data include interview about current conditions, problems and needs of develop learning resources, group discussion notes and evaluation of develop learning resources by used a participatory action research process. Application of principles and procedures for the implementation of the concept of Deming the quality cycle PDCA. The research findings were as follows: first, In eight dimensions from group discussion have commitment to development model of learning, volunteer village health. The build process should include the involvement and mobilization of the resources. The Board of learning from representatives of the various communities in the location of the resources should be

close to the community of the focus of the activities of the community so that people can have access to a convenient. Second, four dimensions that need for development model was 1) the development knowledge corner should provide a conducive learning content, audience and content classification should provide convenience for customers to come to study 2) the events that clients learn on their own. The process should be organized to meet the needs of different clients, 3) supplying and producing media should have a variety of 4) evaluation of learning. You should learn to assess their own learning in order to improve the efficiency of learning continues. And third for monitoring and evaluation in four dimension that should be monitoring and apply knowledge, activity and localize innovation from health data community.

Keyword : learning Resource, village health volunteer

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุขได้นำกลยุทธ์การสาธารณสุขมูลฐาน (primary health care) มาเป็นแนวทางในการพัฒนางานสาธารณสุขเพิ่มขึ้นจากระบบบริการสาธารณสุขของรัฐที่มีอยู่ในระดับตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งให้บริการสาธารณสุขที่ผสมผสานทั้งทางด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ ที่ดำเนินการโดยประชาชนเองในรูปแบบของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว หมู่บ้านและชุมชน และแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนได้โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้การช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านสุขภาพได้ (กระทรวงมหาดไทย, 2548) ซึ่งยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญหลักในการดำเนินงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานในระดับพื้นที่ในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ตลอดจนการหนุนเสริมบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นบูรณาการความร่วมมือการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดการขับเคลื่อนสร้างองค์ความรู้ภายในชุมชน สร้างความเข้าใจทุนศักยภาพของตนเอง

แหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีการจัดตั้งและพัฒนาเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านสุขภาพและสร้างจิตอาสาพัฒนาการดูแลสุขภาพในการเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดูแลด้านสุขภาพภายใต้การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสภาพผ่านกระบวนการจัดปฐบท้องถิ่นเรียนรู้ 8 กิจกรรม คือ การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การวางแผนการพัฒนาภูมิความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ การพัฒนาฐานข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูล

สารสนเทศ และการประเมินผล โดยมีวิธีการและกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับชุมชน จากการเก็บข้อมูลการจัดบริหารการจัดแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พบว่า มี 4 กิจกรรมที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ คือ การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ และการประเมินผล ซึ่งเหล่านี้นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในด้านรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ และยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการจัดการกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทุกระดับการศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานะสุขภาพและวิถีชีวิตจริง ตลอดจนความร่วมมือของเครือข่ายด้านสุขภาพในการดำเนินงานจัดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพจัดปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และสร้างนวัตกรรมด้านสุขภาพที่เกิดจากความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง รวมทั้งลดความรุนแรงของโรคและไม่เกิดผู้ป่วยรายใหม่ (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2556)

ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จึงได้มีความสนใจที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนอย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) ประยุกต์ใช้หลักการและขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวความคิดของเดมมิง (Deming) ตามวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (plan) การปฏิบัติ (do) การตรวจสอบ (check) และการแก้ไขปรับปรุง (action) เป็นกระบวนการทำงานที่มุ่งส่งเสริมการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบประเมินผลและการแก้ไขพัฒนา ซึ่งต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (ประไพ, 2548) ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาให้มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของชุมชน (กระทรวงมหาดไทย, 2548) ผ่านกระบวนการจัดบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ผู้มารับบริการสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งผลให้ต่อความรู้ ทักษะและกระตุ้นความตระหนัก ค่านิยมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ตลอดจนการสร้างการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อผลลัพธ์สุดท้ายที่ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีฐานความรู้ที่มีคุณภาพและพึ่งตนเอง และส่งผลต่อการมีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม อันจะส่งผลต่อรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่างๆ ต่อไป

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methods) ด้วยการประยุกต์ใช้หลักการและขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวคิดของเดมมิง (Deming) ตามวงจรคุณภาพ PDCA โดยศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานในการวิจัยตามลำดับ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ตามโครงสร้างทางกายภาพของแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 35 คน ประกอบด้วย (1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่จำนวน 1 คน (2) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่

จำนวน 1 คน (3) หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ จำนวน 1 คน (4) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 คน (5) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสำรวจข้อมูลบริบททั่วไปถึงสภาพแวดล้อม สภาพการดำเนินงานและสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวางแผน การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ การพัฒนาฐานข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศ และการประเมินผล 2) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยสัมภาษณ์คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่องรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ผู้วิจัย คณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และคณะกรรมการบริหารแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขตำบลวังใหม่ 4) แบบประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เรื่อง รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินการสำรวจรายการบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้ที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ 4 กิจกรรม โดยผู้ประเมิน ประกอบด้วย ผู้วิจัยและคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อประเมินบริบทการจัดการแหล่งเรียนรู้หลังการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนา 5) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มการนำเสนอสรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยและสรุปผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงการพัฒนาซึ่งมีกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมสรุปผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้วิจัยและคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการและขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวคิดของเดมมิง (Deming) ตามวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

การวางแผน (plan)

1. ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสังเกตบริบททั่วไป สภาพแวดล้อม สภาพการดำเนินงานและสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตามบริบทการแหล่งเรียนรู้ 8 กิจกรรม คือ การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การวางแผน การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ การพัฒนาฐานข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศ และการประเมินผล แล้วนำมาสรุปและประมวลผลเพื่อนำมาจัดทำแบบสัมภาษณ์จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ยังไม่มีผลการดำเนินการที่ครบสมบูรณ์

2. ผู้วิจัยได้นำผลจากแสดงผลการสังเกตสภาพบริบททั่วไป สภาพแวดล้อม สภาพการดำเนินงานและสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ยังไม่มี การดำเนินการที่ครบสมบูรณ์ มาจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน รวมจำนวน 35 คน ในระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยมีจุดมุ่งหมายคือการศึกษาความจำเป็นหรือความต้องการของชุมชน ระบุปัญหาของชุมชน ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาและศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นนำเอาข้อมูลมารวบรวม สรุป วิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มในรูปแบบการอภิปรายกลุ่มแบบเจาะจงเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

การปฏิบัติ (do)

ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มในรูปแบบการอภิปรายกลุ่มแบบเจาะจงเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยผู้วิจัยได้เชิญคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้และผู้ให้ข้อมูลผู้เข้ารับการประชุมเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 35 คน และคณะกรรมการบริหารแผนพัฒนาด้านสาธารณสุขตำบลวังใหม่ จำนวน 11 คน เพื่อร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1. ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการสังเกตบริบททั่วไป สภาพการดำเนินงานและสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ และผลสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 วัน

2. วิเคราะห์ปัจจัยการนำเข้าและกิจกรรมดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่มี การดำเนินการครบสมบูรณ์ทุกข้อ คือ การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ และการประเมินผล และจัดทำแผนปฏิบัติการในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

3. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

4. กำหนดแผนปฏิบัติการในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

5. ดำเนินงานพัฒนาตามแผนปฏิบัติการในเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

การตรวจสอบ (check)

โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการวางแผนดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือให้การกำหนดจุดประสงค์การใช้เวลาในการทำงาน ทรัพยากร กำลังคนที่จะใช้และกิจกรรม รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานตามแผน

คณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบได้เตรียมทรัพยากรในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการจะให้ดำเนินการบรรลุผลตามเวลาที่กำหนด

ผู้วิจัยและคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ดำเนินการติดตามและประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินการสำรวจรายการครอบคลุมการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ 4 กิจกรรม คือ การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ และการประเมินผล

แก้ไขปรับปรุง (action)

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำผลการประเมินตามแผนการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้และได้นำมาวิเคราะห์สรุปผลของแต่ละกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงาน ประสานคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยมีการนำเสนอสรุปผลการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และสรุปผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานพัฒนา ซึ่งเป็นการสะท้อนผลและส่งผลกลับให้แก่ชุมชนซึ่งเริ่มต้นลงมือจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ยังใช้ขั้นตอนของการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนการเผยแพร่ผลงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลบริบททั่วไปเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสภาพการดำเนินงานและสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
2. แบบสัมภาษณ์เรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่มการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. แบบประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
5. แบบบันทึกการสนทนาการนำเสนอสรุปผลการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้และรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ผลการวิจัยและวิจารณ์

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศาสตร์สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี สามารถรายงานผลและวิจารณ์ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศาสตร์สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จากข้อมูลผลการสังเกตสภาพบริบททั่วไป สภาพแวดล้อม สภาพการดำเนินงาน และสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ในการจัดบริหารการจัดแหล่งเรียนรู้ 8 กิจกรรม ดังนี้ 1) การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ตั้งเป็นเอกเทศ มีโครงสร้างที่คงทนถาวรและแข็งแรง พื้นที่การให้บริการจัดเป็นสัดส่วน อยู่ใกล้หรือเป็นจุดศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของตำบล ประชาชนมีความสะดวกในการใช้บริการ คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้มาจากตัวแทนภาคส่วนต่างๆ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณทั้งภายในและภายนอกแหล่งเรียนรู้ 2) การวางแผนงานเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานรวมทั้งทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ 3) การพัฒนามุมความรู้ ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้และไม่เป็นหมวดหมู่เนื้อหาตามเรื่องราวเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ 4) การจัดกิจกรรม ขาดการจัดทำแผนการการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงในการจัดการเรียนรู้ และปัญหาสุขภาพในพื้นที่ 5) การจัดหาและผลิตสื่อ ยังไม่มีการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ให้สอดคล้องกับลักษณะท้องถิ่นและประชาชน เพื่อการออกแบบ การจัดหาและผลิตสื่อในการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ 6) ฐานข้อมูลทางด้านสุขภาพในการให้บริการประชาชนเพื่อใช้ในการสืบค้น วิเคราะห์และวางแผนการพัฒนา 7) การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศโดยมีการกำหนดความต้องการด้านข้อมูลและการนำข้อมูลในการพัฒนาด้านต่างๆ 8) การประเมินผล ขาดการประเมินผลการดำเนินงานในการนำเอาไปกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน และขาดการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้พบว่ามีบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้ที่ยังไม่มีการดำเนินการที่ครบถ้วนสมบูรณ์ 4 กิจกรรม คือ การพัฒนามุมความรู้ การจัดกิจกรรม การจัดหาและผลิตสื่อ และการประเมินผล ซึ่งจะนำไปวิเคราะห์และปัจจัยการนำเข้ากิจกรรมดำเนินงาน การจัดทำแผนปฏิบัติการและดำเนินงานตามแผน พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศาสตร์สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

2. รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศาสตร์สาธารณสุขประจำหมู่บ้านผลจากการสังเกตสภาพบริบททั่วไป จึงนำมาจัดทำแบบสัมภาษณ์สำหรับคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ เพื่อรวบรวมสรุปวิเคราะห์ประกอบในการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มในรูปแบบการอภิปรายกลุ่มแบบเจาะจง โดยมีจุดมุ่งหมายคือการศึกษาความจำเป็นหรือความต้องการของชุมชน ระบุปัญหาค้นหาวิธีการแก้ปัญหาและศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยประยุกต์ใช้หลักการและขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวความคิดของเดมมิง (Deming) ตามวงจรคุณภาพ PDCA โดยให้คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ที่มาจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาให้มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของชุมชน ข้อเสนอจาก

การสัมภาษณ์ประกอบด้วย 1) การพัฒนามุมความรู้มีเนื้อหาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและการจัดหมวดหมู่เนื้อหาตามเรื่องราวเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ 2) การจัดกิจกรรมมีทั้งผู้รับบริการสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและผู้เรียนรู้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมในการเพิ่มพูนประสบการณ์ และเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่แตกต่างกัน 3) การจัดหาและผลิตสื่อหลายรูปแบบผสมผสานเพื่อดึงดูดและสร้างใจในการเรียนรู้ 4) การติดตามและประเมินผลเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ช่วยให้คำแนะนำ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจินตนา (2554) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัย พบว่า มีรูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย ด้านโครงสร้างทางกายภาพและตั้งอยู่ใกล้ชุมชน ด้านการบริหารจัดการให้บริการแบบมีส่วนร่วมงบประมาณจากการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีเครือข่ายห้องสมุด มีอาสาสมัครมาช่วยในด้านการบริการ ประชาสัมพันธ์ ด้านกิจกรรมเรียนรู้ ประกอบด้วย การส่งเสริมการอ่าน การให้บริการในที่ทำการและในชุมชน และด้านการประเมินผลการดำเนินงาน มีการประเมินแบบมีส่วนร่วมและประเมินอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินงานต่อชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันทวัน (2554) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน ประกอบด้วยปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ กลยุทธ์ บทบาทหน้าที่ เป้าหมายที่จะใช้บริการ โครงสร้างการดำเนินงาน กระบวนการทำงานของแหล่งเรียนรู้มาจากการมีส่วนร่วมนำเสนอและแสดงความคิดเห็นของตัวแทนประชาชนและตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในชุมชน แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์กลางในการให้บริการความรู้ การจัดการเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ วิทยากร ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกันความต้องการของคนในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงนิย (2550) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมต้องมีขั้นตอนชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงานและการเรียนรู้ร่วมกัน ต้องมีกิจกรรมที่หลากหลาย แต่ไม่ยึดติดกับอาคารสถานที่ กิจกรรมต้องเป็นส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ได้ในชีวิต เติมเต็มการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับบริบทของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มโดยการบรรยาย พูดคุย ชวนคิด เป็นการสร้างกระบวนการคิดให้กับผู้มาเรียนรู้และนำสื่อวีดิทัศน์มาใช้ร่วมด้วย

3. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านตามบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบในแผนขั้นตอนกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกันจัดทำงบประมาณและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประสานงาน สร้างความตระหนัก สร้างความเข้าใจและกระตุ้นการปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนมีความต่อเนื่อง กำกับ ติดตามและประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งผลการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตามบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้

ที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ 4 กิจกรรม ดังนี้ 1) การพัฒนามุมความรู้ เป็นการสร้างความสนใจและแรงจูงใจให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก ตลอดจนเป็นจุดรวมขององค์ความรู้ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ โดยเนื้อหาและสื่อที่จะนำมาจัดบริการต่างๆ ได้มาจากการศึกษาความต้องการและปัญหาในการจัดการความรู้สุขภาพแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายในการจัดบริการที่ตอบสนองความต้องการ และจัดมุมหรือโซนให้บริการโซนต่างๆ ได้แก่ นิทรรศการ บอร์ดความรู้ มุมความรู้ อ่านหนังสือ มุมพักผ่อน นวัตกรรมสุขภาพ เป็นต้น มีการจัดหาสื่อให้มีเนื้อหาเป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ เช่น หนังสือ วารสาร แผ่นพับ และข้อมูลทะเบียนสื่อ จัดทำข้อปฏิบัติในการใช้บริการมุมความรู้โซนต่างๆ กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการให้บริการประจำวันพลุ่ห้สบัติของสัปดาห์ และจัดให้บริการกรณีที่มีผู้ใช้บริการที่เป็นหมู่คณะเพื่อให้คำแนะนำการสาธิต ผักปฏิบัติ มีการจัดทำข้อปฏิบัติในการใช้บริการมุมความรู้ต่างๆ ได้แก่ ระเบียบการยืม-จ่ายการให้บริการโซนมุมบริการต่างๆ และข้อปฏิบัติในการรักษาความสะอาดและเวลาในการเปิด-ปิด วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 08.30 น. -15.00 น. สอดคล้องกับผลการวิจัยของปรโมทย์ (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเรียนรู้ มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ควรจัดให้เพียงพอต่อความต้องการด้านการบริหารจัดการ และมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

2) การจัดกิจกรรม มีการวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพจากสถิติ และอัตราการเจ็บป่วยของประชาชนที่มาใช้บริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่และทบทวนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ข้อมูลผลการให้บริการนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องต่างๆ จัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นรายเดือนตามปฏิทินสุขภาพชุมชนโดยกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ประเด็นเนื้อหา วิธีการสอน สื่อผู้รับผิดชอบ และวิธีการประเมินผลการจัดกิจกรรม วิธีการที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง จัดให้มีวิทยากรบรรยาย การสาธิตและผักปฏิบัติประจำฐานหรือโซน จัดกิจกรรมเรียนรู้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม และประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มเกษตรกร การส่งเสริมการใช้สมุนไพรรางจืดในการรักษาอาการเบื้องต้นเพื่อลดระดับสารเคมีในเลือด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านผลิตสื่อ ได้แก่ สื่อประเภทโมเดลอาหารในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านโภชนาการอาหารในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ กลุ่มประชาชนทั่วไป ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยโรคเรื้อรัง การจัดหาและผลิตสื่อประเภทนวัตกรรมสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุและอุปกรณ์ในท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจินตนา (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผลการวิจัยของ นันทวัน (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน พบว่า จัดกิจกรรมเรียนต้องมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เช่น การจัดนิทรรศการ การส่งเสริมการอ่าน การให้บริการในแหล่งเรียนรู้และใน

ชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญรัตน์ (2545) ได้ศึกษาแนวโน้มศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในทศวรรษหน้า พ.ศ. 2545-2554 ผลการวิจัย พบว่า ด้านการบริหารและจัดการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนมีการกำหนด ยุทธศาสตร์และในกิจกรรมการดำเนินงานได้ศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชนควรมีการ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของพานัน (2551) ได้ ศึกษาการพัฒนาารูปแบบศูนย์เรียนรู้ในโรงพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดกิจกรรม มีการศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน มีการสร้างการมีส่วนร่วมของแกนนำเครือข่าย ชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงง่ายและสะดวกต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน 3) การจัดหาและผลิตสื่อ มีการกำหนดเรื่องหรือประเด็นตามปัญหาสาเหตุทางสาธารณสุขของพื้นที่ตำบล โดยให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้รวบรวมและจัดทำข้อมูลทางสุขภาพของแต่ละหมู่บ้านและ การรวบรวมข้อมูลความรู้สามารถค้นหาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนำไปจัดทำนวัตกรรมสุขภาพและให้ผู้รับ บริการทดลองใช้บริการว่าสามารถเข้าใช้งานได้หรือไม่แล้วนำมาปรับแก้ไขเพื่อให้ได้ระบบที่มีคุณภาพตรง ตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ได้แก่ แผ่นพับความรู้ด้านสุขภาพ จัดบอร์ดความรู้ จัดหาหนังสือ วารสาร ด้านสุขภาพ และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ จัดหาและผลิตสื่อประเภทนวัตกรรมสุขภาพ ได้แก่ โมเดลอาหารเพื่อประกอบการสาธิตและแสดงคุณค่าทางอาหารและพลังงาน เพื่อเสริมสร้างความตระหนัก ในการเลือกรับประทานอาหารและดูแลสุขภาพโดยเฉพาะผู้ป่วยเรื้อรังที่อาจมีภาวะที่ไม่พึงประสงค์เสี่ยงต่อ การเกิดโรคแทรกซ้อน การจัดหาและผลิตสื่อนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ โดยได้เปิดเวทีในนำเสนอการ คิดค้นนวัตกรรมสุขภาพต้นแบบของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 10 ชิ้น (หมู่บ้านละ 1 ชิ้น) เพื่อใช้ในการสาธิต ฝึกปฏิบัติ และสร้างแนวคิดและแรงจูงใจให้ประชาชนเพื่อนำเอาไปประยุกต์ต่อยอด ทั้งนี้ควรพัฒนาให้มีความทันสมัย มีคุณภาพ เหมาะสมแก่การนำไปใช้ มีจำนวนที่เพียงพอและสอดคล้อง กับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น วัสดุอุปกรณ์ที่นำใช้ทำนวัตกรรมสุขภาพ การพัฒนาให้เกิดความ เหมาะสมในการใช้งานของผู้ป่วยแต่ละประเภทหรือกลุ่มหมายต่างๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุเทพ (2555) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของชุมชน จังหวัดลพบุรี พบว่า องค์ประกอบ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาการดูแลสุขภาพของชุมชน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนา กลวิธี กระบวนการพัฒนาชุมชน และการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน 4) การประเมินผล การประเมินผลบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้โดยให้คณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ โดยต้องมีการกำหนดเกณฑ์ การประเมินเพื่อสำรวจจุดอ่อนและจุดแข็ง เพื่อหาแนวทางวิธีการปรับปรุงจุดอ่อนและพัฒนาจุดแข็ง และ นำเอาผลการประเมินไปกำหนดเป็นเป้าหมายในการปฏิบัติงานของแหล่งเรียนรู้ ซึ่งดำเนินการประเมินผล โดยใช้แบบประเมินสำรวจรายการการจัดแหล่งเรียนรู้ของบริบทแหล่งเรียนรู้

เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในจัดบริบทแหล่งเรียนรู้ ในการจัดหาและผลิตสื่อ ต้องมี การพัฒนาการจัดหาและผลิตสื่อที่ทันสมัย มีคุณภาพ เหมาะสมแก่การนำไปใช้และมีสื่อเพียงพอ ครอบคลุม

และสอดคล้องกับความต้องการ เนื่องจากผลการดำเนินงานการจัดหาและผลิตสื่อประเภทได้แก่ โมเดลอาหารและนวัตกรรมสุขภาพ มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนและภูมิปัญญา ผลิตเป็นต้นแบบในการสาธิตและฝึกปฏิบัติ ซึ่งอาจจะส่งผลให้ขาดความทันสมัย และนวัตกรรมสุขภาพที่จัดหาและผลิตจะใช้สำหรับผู้ป่วยเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะบุคคลเท่านั้น ตลอดจนต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจถึงความคิดและการต่อยอดการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ในการนำไปประยุกต์เพื่อดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว ด้านการประเมินผล ต้องพัฒนาวิธีการประเมินและเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ เนื่องจากการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้และมีการดำเนินการพัฒนาโดยคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ที่มาจากภาคส่วนต่างๆ การประเมินผลเพื่อประเมินความก้าวหน้าและนำปัญหาอุปสรรคโดยมีคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจะส่งต่อผลความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน การอบรมพัฒนาศักยภาพ และการประเมินแบบมีส่วนร่วมโดยคณะกรรมการภายนอกองค์กรเป็นคณะกรรมการประเมินร่วม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันทวัน (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน พบว่า การประเมินรับรองรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินเพื่อนำไปเป็นรูปแบบในการพัฒนา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจินตนา (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า การประเมินผลการดำเนินงานมีการประเมินแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการประเมิน ประเมินอย่างต่อเนื่องและรายงานผลการดำเนินงานต่อชุมชน

สรุป

แหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีการจัดตั้งและพัฒนาสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสุขภาพตลอดจนการเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดูแลด้านสุขภาพ ภายใต้การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสุขภาพซึ่งมีการจัดบริบทแหล่งเรียนรู้ 8 กิจกรรม ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ดังนี้ 1) การจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีโครงสร้างถาวรจัดพื้นที่ในการให้บริการสะดวกต่อการเดินทางมารับบริการและเป็นแหล่งที่เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยมีคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ที่จากภาคส่วนต่างๆ 2) การวางแผนงาน มีการทบทวนแผนงานของคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย จัดทำแผนงานยุทธศาสตร์แหล่งเรียนรู้ การกำกับ ติดตามและประเมินผล 3) การพัฒนามุมความรู้ ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้และไม่เป็นหมวดหมู่เนื้อหาตามเรื่องราวซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ผู้ใช้บริการ 4) การจัดกิจกรรม ขาดการจัดทำแผนการการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงในการจัดการเรียนรู้ และปัญหาสุขภาพในพื้นที่ 5) การจัดหาและผลิตสื่อ ยังไม่มีการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ให้

สอดคล้องกับลักษณะท้องถิ่นและประชาชน ควรมีการการออกแบบ การจัดหาและผลิตสื่อในการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ 6) ฐานข้อมูลทางด้านสุขภาพในการให้บริการประชาชนเพื่อใช้ในการสืบค้น วิเคราะห์ และวางแผนการพัฒนา 7) การพัฒนาฐานข้อมูลสารสนเทศโดยมีการกำหนดความต้องการด้านข้อมูลและการนำใช้ข้อมูลในการพัฒนาด้านต่างๆ 8) การประเมินผล ขาดการประเมินผลการดำเนินงานในการนำเอาไปกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน และขาดการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2. รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านภายใต้การจัดบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างการเข้าถึงบริการและการจัดบริการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อเรียนรู้อันจะส่งผลต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ต้องมีคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้มาจากตัวแทนภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนและที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้อยู่ใกล้แหล่งชุมชนหรือจุดศูนย์กลางของการทำงานกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวก 1) การพัฒนามุมความรู้ที่มีเนื้อหาเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและการจัดหมวดหมู่เนื้อหาตามเรื่องราวเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ 2) การจัดกิจกรรมที่ผู้รับบริการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่แตกต่างกัน 3) การจัดหาและผลิตสื่อที่มีรูปแบบหลากหลายและผสมผสาน 4) การประเมินตนเองเพื่อนำไปสู่ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสนในการเรียนรู้ได้หลากหลายรูปแบบ มีความสะดวกและง่ายในการเข้าถึงบริการและมีความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตและส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมการปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและความต้องการของประชาชน

3. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาศัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านการดำเนินงานพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบในแผนขั้นตอนและกิจการมการดำเนินงาน ร่วมกันจัดหางบประมาณและจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประสานงาน สร้างความตระหนัก สร้างความเข้าใจและกระตุ้นการปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนมีความต่อเนื่อง กำกับ ติดตามและประเมินผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามบริบทการจัดแหล่งเรียนรู้ที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ 4 กิจกรรม ดังนี้ 1) การพัฒนามุมความรู้ การพัฒนามุมความรู้เป็นสร้างความสนใจและแรงจูงใจให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเนื้อหาและสื่อที่จะนำมาจัดบริการต่างๆ ต้องมีการศึกษาความต้องการและปัญหาในการจัดการความรู้สุขภาพแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายในการจัดบริการที่ตอบสนองความต้องการภายในมุมความรู้สุขภาพต้องจัดมุมหรือโซนให้บริการโซนต่างๆ มีการจัดหาสื่อเพิ่มเติม ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ จัดทำข้อปฏิบัติในการใช้บริการและกำหนดหน้าที่รับผิดชอบการให้บริการ 2) การจัดกิจกรรม มีการวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพจากแหล่งต่างๆ พร้อมทั้งมีการทบทวนแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แล้วนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องต่างๆ จัดกิจกรรมต้องมีความ

ที่หลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล 3) การจัดหาและผลิตสื่อ มีการจัดหาและผลิตสื่อหลากหลายรูปแบบผสมผสานกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติและสร้างแนวคิดและแรงจูงใจให้ประชาชนเพื่อนำเอาไปประยุกต์ต่อยอด 4) การประเมินผล มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินเพื่อสำรวจจุดอ่อนและจุดแข็ง หาแนวทางวิธีการปรับปรุงจุดอ่อนและพัฒนาจุดแข็ง และนำเอาผลการประเมินไปกำหนดเป็นเป้าหมายในการปฏิบัติงานของแหล่งเรียนรู้ ซึ่งดำเนินการประเมินผลโดยใช้แบบประเมินสำรวจรายการโดยคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้อาจมีเชิญคณะกรรมการภายนอกองค์กรเป็นคณะกรรมการประเมินร่วมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพขึ้น

ข้อเสนอแนะ การส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านโดยมุ่งหวังให้ทุกส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ภายใต้ทุนทางสังคมของชุมชน ภายใต้การจัดบริบทแหล่งเรียนรู้ 8 กิจกรรม โดยเฉพาะการจัดแหล่งเรียนรู้ที่พัฒนายังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบในการสร้างการเรียนรู้ ทักษะ และกระตุ้นความตระหนัก ค่านิยม และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ตลอดจนการประเมินผลเพื่อมุ่งเน้นการส่งเสริมการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ และเกิดการพัฒนาการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองสุศึกษา. (2556). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: กองสุศึกษา.
- กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2548). มาตรฐานงานสาธารณสุขมูลฐาน. กรุงเทพฯ: ครุสภาลาดพร้าว.
- นันทวัน เรืองอร่าม. (2554). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ชุมชนนอจอมเทียน. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา
- บุญรัตน์ โตพิทักษ์. (2545). แนวโน้มศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในทศวรรษหน้า ปี พ.ศ. 2545-2554. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปาหนัน กนกวงศ์วัฒน์. (2551). การพัฒนารูปแบบศูนย์เรียนรู้ในโรงพยาบาล. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประไพ เกษแก้ว. (2548). การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร.

- ปราโมทย์ น้อยวัน. (2553). แนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2
- พจนีย์ สวัสดิ์รัตน์. (2550). การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร จังหวัดนครราชสีมา. กำแพงเพชร: ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดกำแพงเพชร.
- สมจินตนา ชังเกตุ. (2554). การพัฒนารูปแบบห้องสมุดชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุเทพ พลอยพลายแก้ว และคณะ. (2555). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของชุมชนจังหวัดลพบุรี. วารสารพยาบาลทหารบก, 14(1), 61-70